

donderdag

22.12.2011

20.00 Kamermuziekzaal

19.15 Inleiding door Ignace

Bossuyt

Cordevento XL

Vivaldi. Blokfluitconcerti

Cordevento werd in 2006 opgericht door Erik Bosgraaf (blokfluit), Izhar Elias (gitaar) en Alessandro Pianu (klavecimbel). Aanvankelijk richtte het ensemble zich uitsluitend op 17e-eeuwse muziek op het breukvlak tussen kunst- en populaire muziek. In 2008 werd Cordevento uitgebreid met de barokstrijkers Zefira Valova, Ivan Iliev, Zdenka Prochazkova en Linda Mantcheva. In deze nieuwe formatie brachten ze twee veelgeprezen cd's uit met blokfluitconcerten van Antonio Vivaldi en Johann Sebastian Bach.

Erik Bosgraaf wordt algemeen beschouwd als een van de meest begaafde en veelzijdige blokfluitisten van zijn jonge generatie. Zijn cd's met muziek van onder meer Telemann en Jacob Van Eyck werden bijzonder goed onthaald door pers en publiek. Naast oude muziek werkt Bosgraaf ook graag met nieuwe media. De cd/dvd *Big Eye* biedt een neerslag van zijn samenwerking met toonaangevende experimentele filmmakers. Bosgraaf is hoofdvakdocent aan het Conservatorium in Amsterdam en geeft wereldwijd masterclasses.

Cordevento XL:

Erik Bosgraaf: blokfluit
Zefira Valova, Ivan Iliev: viool
Zdenka Prochazkova: altviool
Linda Mantcheva: cello
Izhar Elias: gitaar
Alessandro Pianu: klavecimbel

—

Antonio Vivaldi (1678-1741)

Sinfonia in b 'Al Santo Sepolero' voor strijkers en basso continuo, RV169
- Adagio molto
- Allegro ma poco

Alessandro Scarlatti (1660-1725)

Concerto IX in a voor altblokfluit, twee violen en basso continuo
- Allegro
- Largo
- Fuga
- Largo
- Allegro

Antonio Vivaldi

Concerto in F 'Tempesta di mare' voor altblokfluit, strijkers en basso continuo, RV98
- [Allegro]
- Largo
- Presto

Antonio Vivaldi

Concerto in C voor sopraninoblokfluit, strijkers en basso continuo, RV444
- Allegro non molto
- Largo
- Allegro molto

Antonio Vivaldi

Triosonata 'La Follia' voor twee violen en basso continuo, RV63

— pauze —

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

Concerto in d voor sopraanblokfluit, strijkers en basso continuo, BWV1059R
- Allegro
- Adagio
- Presto

Antonio Vivaldi

Concerto in c voor altblokfluit, strijkers en basso continuo, RV441
- Allegro
- Largo
- [Allegro]

Antonio Vivaldi

Concerto in C voor sopraninoblokfluit, strijkers en basso continuo, RV443
- [Allegro]
- Largo
- Allegro molto

Antonio Vivaldi en de charme van de blokfluit

Tijdens de barok was de blokfluit een van de meest geliefde instrumenten, zoals blijkt uit het werk van Purcell, Bach, Telemann, Händel en Vivaldi. Het prototype was de altblokfluit. Daarnaast kwamen kleinere, hoger klinkende formaten voor, de sopraan en de sopranino (of *flautino*) en grotere, lager klinkende blokfluiten, de tenor, de bas en zelfs de grootbas. Hét solo-instrument bij uitstek was de altblokfluit, die Bach geregeld voorschrijft. De zachte klank van de blokfluit – die in Italië niet toevallig ‘flauto dolce’ heet – werd in de barok geassocieerd met diverse situaties, zoals liefdesscènes, pastorale taferelen, begrafenisrituelen, verschijningen van bovennatuurlijke wezens (godinnen en engelen) en als imitatie van vogelgezang. Een prachtig voorbeeld is de instrumentale inleiding van Bachs treurcantate BWV106, bekend als de *Actus tragicus*, met blokfluiten en gamba’s. Los van een dramatische context ontstond er een boeiend repertoire met de blokfluit als solo-instrument, zowel voor amateurs als voor professionele spelers. Van Händel verscheen in 1730 een verzameling sonates voor blokfluit en basso continuo. Bij Telemann is de blokfluit een geëerde solist, zowel in sonates als in orkestsuites en concerten, vaak in combinatie met andere solo-instrumenten.

Antonio Vivaldi’s (1678-1741) belangrijkste bijdrage omvat een aantal virtuoze concerten, hetzij uitsluitend voor solisten, waarbij de blokfluit een van de partners is (onder meer samen met hobo, viool en fagot), hetzij voor soloblokfluit en strijkers, het althype in RV441 en 442, en de flautino in RV443-445. Dat toentertijd de blokfluit en de traverso streden om de titel van belangrijkste houtblaasinstrument, blijkt uit het feit dat

concerten voor blokfluit werden bewerkt voor traverso. Dat laatste instrument haalde tegen ca. 1750 de bovenhand en verdrong de blokfluit steeds meer. Beide instrumenten zijn in sommige werken goed uitwisselbaar, zoals in *La Tempesta di Mare* (RV98), een briljant programmatisch werk, geïnspireerd door de storm (net als een aantal delen van *de Vier Jaargetijden*), een dankbaar thema voor jachtige toonherhalingen, op- en neergaande toonladders, flitsende figuren en andere virtuoze trekjes. Het langzame middendeel intensifieert de spanning die in de finale opnieuw uitbreekt in een stormachtige slotscène.

Het *Concerto in c voor altblokfluit* (RV441) baadt in een pastorale sfeer, ernstig, maar tevens lieflijk, met in de (virtuoze) solistische passages referenties aan vogelgeluiden, zoals in het eerste concerto *De lente* uit *de Vier Jaargetijden*. De concerten voor sopranino of flautino zijn pareltjes. Het bekendste is het *Concerto in C voor sopranino* (RV443), een briljant, extravert werk, waarin de musiceervreugde van elke bladzijde spat. Het lyrische middendeel is onvergetelijk. Het *Concerto in C voor sopranino* (RV444) zou een programmatisch idee bevatten. De inzet voor het ensemble suggereert een zonsopgang, terwijl de solistische interventies – alweer – vogelgeluiden oproepen. De finale is een op en top ‘galant’ stuk, waarmee Vivaldi aansluit bij een nieuwe trend.

Vivaldi’s instrumentale muziek diende niet alleen ter verlustiging van een nieuwsgierig, internationaal publiek dat in de Ospedale della Pietà naar de virtuoze meisjes kwam luisteren, maar zij had evenzeer een plaats ter opluistering van liturgische diensten in de kerken. Twee sonates of ‘sinfonie’ voor strijkers (RV130 en 169) zijn getiteld *Al santo*

sepolcro (‘Bij het heilige graf’). Het zijn korte, sfeervolle werkjes die werden uitgevoerd tijdens de Goede Week als muzikaal-meditatief moment bij het lijden en de dood van Christus. *De sinfonia in b*, RV169 is tweedelig, met – passend bij de gelegenheid – een langzaam eerste deel (*Adagio molto*), gevolgd door een *Allegro* (met de toevoeging *ma poco*, dus niet al te snel).

De meeste concerten van Vivaldi voor andere instrumenten dan de viool en de traverso werden om commerciële redenen nooit gepubliceerd. Vivaldi – en zijn uitgever – verkenden bovendien eerst het marktaanbod. Weinig of geen risico was er verbonden aan de trionsonate voor twee violen en basso continuo, een ‘gevestigde waarde’ waarmee heel wat componisten het muzikale strijdperk betraden. Vivaldi’s opus 1 was dan ook een reeks van 12 trionsonates, die in 1703 in Venetië verschenen. Als ideaal model golden de immens populaire trionsonates van Arcangelo Corelli, die tussen 1681 en 1694 in vier volumes waren uitgegeven. In 1700 volgde Corelli’s set van 12 sonates voor viool, met als laatste een variatiereeks op de basformule bekend als *La Follia*. Deze sonate inspireerde Vivaldi tot zijn eigen *La Follia* (RV63), als afsluiting van zijn trionsonates opus 1. Met twee violen kon Vivaldi de dialoog nog sterker in de verf zetten. Ook de cello komt geregeld als solist op het voorplan. Het is een briljante compositie, bestaande uit 21 variaties op een gelijkblijvend basstramien. Alle technische en expressieve lagen boort Vivaldi aan: virtuositeit en drama, springerige ritmiek en introverte lyriek.

Tot de generatie vóór Vivaldi behoort **Alessandro Scarlatti** (1660-1725), die vooral bekendheid geniet als componist

van opera’s. Zijn eerder beperkte productie van instrumentale muziek, waarvoor hij pas na 1715 enige interesse toonde, bevat een aantal sonates voor strijkers, met solistische blokfluit. Het zijn eerder traditionele werkjes in drie delen, waarin de ‘oude’ strenge stijl nog geregeld de kop opsteekt, zoals blijkt uit de finale van de sonate of *Concerto IX*, een regelrechte fuga.

De fuga en andere contrapuntische technieken zijn uiteraard ook karakteristiek voor het oeuvre van **Johann Sebastian Bach** (1685-1750). Bach weet deze elementen perfect te verzoenen met de vivaldiaanse snit. Blokfluitconcerten heeft Bach niet gecomponeerd, maar een werk als het *Concerto BWV1059R* leent zich wel tot een uitvoering met blokfluit. Het is een problematisch werk, een reconstructie van wat oorspronkelijk wellicht een hoboconcerto was, dat Bach later van plan was om te werken tot een concerto met klavecimbel, waarvan hij slechts de eerste negen maten noteerde. Het werk was wellicht gebaseerd op enkele instrumentale delen met hobosolo uit enkele cantates. Uit de driedeligheid, de ritmische stuwings en de virtuoze soli blijkt overduidelijk dat Vivaldi onbetwistbaar het model was voor de concerten van Bach.

Ignace Bossuyt

Gasparini en Galuppi

Antonio Vivaldi is niet de enige kunstenaar die spontaan geassocieerd wordt met het barokke Venetië. In zijn tijd herbergde de stad ook heel wat andere artiesten in de meest uiteenlopende disciplines. Johan Huys houdt gelijke tred met de FOCUS VIVALDI en stelt bij elk concert een andere artistieke Venetiaan aan u voor.

Deze keer neemt hij twee Italiaanse muzikale figuren onder de loep die destijds hoog aangeschreven stonden, maar intussen ten onrechte in de vergetelheid zijn geraakt: Francesco Gasparini en Baldassare Galuppi.

Componist Francesco Gasparini (1661-1727) studeerde omstreeks 1686 bij Legrenzi in Venetië. Tussen 1680 en 1701 was hij ook werkzaam als organist in Rome, waar hij vermoedelijk gedurende een lange periode leerling was van Corelli en Pasquini. Op 5 juni 1701 werd hij aangesteld als 'maestro di coro' van het Venetiaanse Ospedale della Pietà. Hij leerde er Händel kennen en engageerde er Vivaldi als vioolleraar. Het was vooral in deze Venetiaanse periode (1701-1713) dat hij voor het Teatro San Cassiano een groot deel van zijn meer dan vijftig opera's (die in de totale vergetelheid zijn geraakt) componeerde. In 1713 keerde Gasparini terug naar Rome en was er van juli 1716 tot mei 1718 in opvolging van Antonio Caldara kapelmeester bij markies Francesco Maria Ruspoli. Hij werd in 1718 lid van de beroemde Accademia dell'Arcadia en in 1725 werd hij benoemd tot kapelmeester van San Giovanni in Laterano. Deze functie behield hij tot 1727, het jaar van zijn overlijden, al heeft hij ze wegens ziekte nooit echt uitgeoefend. Gasparini moet een uitstekend leraar zijn geweest. Heel wat componisten die beroemd zouden worden,

zoals Benedetto Marcello, Domenico Scarlatti en Joachim Quantz, behoorden in hun jonge jaren tot zijn leerlingen. Zijn baanbrekend theoretisch geschrift *L'armonico pratico al cimbalo* uit 1708 kan tot op vandaag op belangstelling rekenen.

Vivaldi's zes fluitconcerti opus 10 werden in 1728 in Amsterdam gepubliceerd. In datzelfde jaar ging Vivaldi's opera *Rosilena ed Oranta* in première én beleefde Vivaldi's jongere stadsgenoot Baldassare Galuppi (1706-1785) met de opvoering van *Gl'odi delusi dal sangue* zijn eerste grote operatriomf. Beide opvoeringen vonden plaats in het Venetiaanse Teatro San Angelo. Over Galuppi's leraren is weinig geweten. Na de mislukking van zijn eerste opera, *La fede nell'incostanza* (1722) nam hij vermoedelijk klavecimbel- en compositieles bij Antonio Lotti. Zijn succesopera uit 1728 betekende het begin van een succesvolle carrière als Italiaanse operacomponist. In 1740 werd hij 'maestro del coro' van het Ospedale dei Medicanti. In 1741 vertrok hij naar London waar hij twee jaar lang de Middlesex Opera leidde en zo Händels geduchtste concurrent werd. Terug in Venetië werd hij er in 1748 aangesteld als 'vice maestro' van de Cappella Ducale van San Marco. Hij bleef de ene na de andere succesvolle opera componeren, vanaf 1749 dikwijls in samenwerking met de beroemde librettist Carlo Goldoni. In totaal schreef hij meer dan honderd opera's, die stuk voor stuk in de vergetelheid belandden. In 1762 werd hij dan tenslotte 'maestro del coro' aan het Ospedale degli Incurabili en 'maestro di cappella' aan San Marco. Van 1765 tot 1768 verbleef hij in St-Petersburg als kapelmeester aan het hof van Katharina II de Grote. Terug in Venetië schreef hij tussen 1769 en 1773

nog een zestal opera's. Zijn laatste levensjaren wijdde hij vooral aan het componeren van kerkmuziek. Galuppi was in de 18e eeuw wellicht de meest uitgevoerde Italiaanse operacomponist.

Johan Huys

Francesco Gasparini. Tekening van Pier Leone Ghezzi.

Holland Baroque Society

vr 13.01.12 / 20.00 / Concertzaal
Holland Baroque Society & Rachel Podger / Vivaldi – La Cetra

De unieke energie en hoorbare speelvreugde van de Holland Baroque Society zijn nu al legendarisch. Voor dit Vivaldiproject werkt het gezelschap samen met de Engelse violiste en publiekslieveling Rachel Podger. Zij zet haar tanden onder meer in enkele violconcerti van Vivaldi's opus 9, *La Cetra*. Springlevende en aanstekelijke muziek, die klinkt alsof de inkt van Vivaldi's partituren nog maar nét droog is!

© Patrick Tourneboeuf - Tendance Floue

vr 20.01.12 — zo 22.01.12 / Concertgebouw
Bach Academie Brugge 2012

De Bach Academie Brugge verenigt ensembles en solisten van wereld allure, musicologen en Bachliefhebbers rond het oeuvre van de barokke meester. In deze editie illustreren Collegium Vocale Gent, Leo van Doeselaar, Maude Gratton, Ensemble Zefiro en Amandine Beyer de link tussen Bach en het hof van Dresden; Steven Isserlis en het rietkwintet Calefax plaatsen Bachs oeuvre in een 20e-eeuws licht.

In het Concertgebouwcafé kunt u gezellig nagenieten met cultuurliefhebbers en mogelijk ontmoet u er ook de artiesten.

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02 / IN&UIT 7 ZAND 34 BRUGGE

BRUGGE

FLUXYS

MUZE
MUSE

Grensoverschrijdend netwerk voor klassieke en hedendaags klassieke muziek

DeMorgen
een open geest leeft met meer

Knack

Klara

COBRA

focus • wtv